

ΤΕΤΡΑΔΙΟ -ΛΕΥΚΩΜΑ

1821 - 2021

200 χρόνια από την Επανάσταση της Χαλκιδικής το 1821
Η συμβολή της Επανάστασης στην έκβαση του Απελευθερωτικού Αγώνα

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Έκδοση: ΠΑΓΧΑΛΚΙΔΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ «Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ»

Έδρα Θεσσαλονίκη - Έτος ιδρύσεως 1903

Το Μνημείο του Ήρωα καπετάν Χάψα και των συμπολεμιστών του, στην Ιερά Μονή της Αγίας Αναστασίας, που ανηγέρθη το 1998 από τον Παγχαλκιδικό Σύλλογο. Με λευκό μάρμαρο αριστερά η πρώτη αναθηματική στήλη που στήθηκε το 1960 με δαπάνη της Κοινότητας Συκιάς, προς τιμήν των 63 παλικαριών της που έπεσαν στο πεδίο της μάχης μαζί με τον Καπετάνιο τους.

**Το Διοικητικό Συμβούλιο του
ΠΑΓΧΑΛΚΙΔΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ «Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ»**

Πρόεδρος: Ιωάννης Κοτσάνης (Αρναία)
Αντιπρόεδρος: Τριαντάφυλλος Οικονόμου (Νικήτη)
Γεν. Γραμματέας: Αστέριος Λυριτζής (Ταξιάρχης)
Ταμίας: Αβραάμ Παπαδόπουλος (Βράσταμα)
Ειδ. Γραμματέας: Νικόλαος Μπούφτας (Αρναία)
Μέλος: Αστέριος Βαγγλής (Πορταριά)
Μέλος: Κοκόνη Κουτσιαντά-Ζαμπόκα (Αρναία)
Μέλος: Χρήστος Παυλούδης (Ορμύλια)
Μέλος: Απόστολος Στρατής (Κασσάνδρεια)

Εικόνα εξωφύλλου: Ο Καπετάν Χάψας - Ο Εμμανουήλ Παπάς

Εκτύπωση: GRAFIS, Νέα Ραιδεστός Θεσσαλονίκης, Τηλ. 2310.466.776
Σελιδοποίηση - Φωτοσύνθεση: Σουλτάνα (Τάνια) Καλαϊτζή, Μαρία Χατζηκυριάκου
Έκδοση-Επιμέλεια: Δ.Σ. του Παγχαλκιδικού Συλλόγου. Τα ανυπόγραφα κείμενα συντάχθηκαν από τον εκδότη.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΡΧΗ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

Αγαπητές μαθήτριες, αγαπητοί μαθητές

Συμπληρώθηκαν **200 χρόνια από την έναρξη του Απελευθερωτικού Αγώνα του 1821 για την ελευθερία της Πατρίδας μας**. Παναηγυρίζουμε την ένδοξη Επανάσταση, που θέριεψε από το λίπασμα της πίστης μας στα ιδανικά της Ελευθερίας, της Δημοκρατίας, του Ανθρωπισμού, και απέδειξε σε όλους τους λαούς της γης ότι, όταν οι Έλληνες αγωνίζονται με ομοψυχία, οι μάχες οδηγούν πάντα σε εθνική επιτυχία.

Η Χαλκιδική μας, πρωτοστάτης των αγώνων, σε όλες τις εθνικές κρίσεις, συνέβαλε αποφασιστικά στην επιτυχία του Αγώνα. Ήταν η πρώτη περιοχή της Βόρειας Ελλάδας, που επαναστάτησε και, επί έξι μήνες, καθυστέρωσε με το αίμα της τα τουρκικά στρατεύματα να κατέβουν στον Νότο, για να καταπνίξουν τις εξεγέρσεις στην Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα. Η Χαλκιδική μας έδωσε το πρώτο Ολοκαύτωμα στην Ιστορία του Αγώνα, το Ολοκαύτωμα της Κασσάνδρας, και θυσίασε δεκάδες χωριά της, που κατακάηκαν, και χιλιάδες πατριώτες και πατριώτισσες, που βιάστηκαν, βασανίστηκαν, αιχμαλωτίστηκαν και δολοφονήθηκαν.

Σήμερα, 200 χρόνια μετά, οι σύγχρονοι Χαλκιδικιώτες και Χαλκιδικιώτισσες διατηρούμε ζωντανή την εθνική συνείδηση και την ιστορική μνήμη, τιμούμε τους αγώνες των προγόνων μας και απολαμβάνουμε τους καρπούς της θυσίας εκείνων, που προσέφεραν τις ζωές τους, για να ζούμε εμείς με ελευθερία.

Η Περιφερειακή Ενότητα Χαλκιδικής, θέλοντας να σας θυμίσει τη σημαντική συμβολή της Χαλκιδικής στην επιτυχία της Επανάστασης, αλλά και να σας προτρέψει για συμμετοχή σε κάθε προσπάθεια διαμόρφωσης ενός σύγχρονου και δίκαιου κράτους, που, με λογική, ρεαλισμό και αλήθεια, θα δίνει ευκαιρίες για πρόοδο και ευημερία, σε καθέναν και καθεμιά από εσάς, ανέλαβε με τιμή και χαρά την έκδοση του παρόντος επετειακού τετραδίου.

Γιατί, όταν θυμόμαστε και παραδειγματιζόμαστε από το παρελθόν μας, ρίχνουμε τα θεμέλια του μέλλοντός μας!

Ιωάννης Γιώργος
Αντιπεριφερειάρχης Περιφ. Ενότητας Χαλκιδικής

Το Τετράδιο - Λεύκωμα εκδόθηκε με χορηγία της Περιφερειακής Ενότητας Χαλκιδικής, και προσφέρεται δωρεάν σε μαθητές και μαθήτριες της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Χαλκιδικής.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΟΥ ΠΑΓΧΑΛΚΙΔΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ «Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ»

Ο Παγχαλκιδικός Σύλλογος, στο πλαίσιο μιας γενικευμένης προσπάθειας, για την ανάδειξη της συμβολής της Χαλκιδικής στην Επανάσταση του 1821, προχώρησε στην έκδοση του παρόντος «ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ - ΛΕΥΚΩΜΑΤΟΣ».

Το πόνημα αυτό, που υλοποιήθηκε με την πολύτιμη χορηγία της Περιφερειακής Ενότητας Χαλκιδικής, προσφέρεται ευγενικά σε όλους τους μαθητές και τις μαθήτριες της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Νομού Χαλκιδικής και εντάσσεται στο επετειακό κλίμα, για τα 200 χρόνια από την έναρξη της Μεγάλης Ελληνικής Επανάστασης.

Την ιδέα είχε ο επίτιμος Πρόεδρος του Παγχαλκιδικού, **κ. Μιχαήλ Καρτσιώτης**, που, στη διάρκεια της πολυετούς θητείας του –μαζί με τα εκάστοτε διοικητικά συμβούλια–, είχε βασικό μέλημα την ανάδειξη της Ιστορίας και της Παράδοσης της Χαλκιδικής. Πάγια έγνοιά τους ήταν να καταστεί γνωστή η θυσιαστική συμμετοχή της Χαλκιδικής στον απελευθερωτικό Αγώνα του 1821, καθώς και η συμβολή της στην τελική έκβασή του. Αυτός, εξάλλου, είναι και ένας βασικός προσανατολισμός του περιοδικού «ΠΑΓΧΑΛΚΙΔΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ», που, στα δώδεκα τελευταία χρόνια, εκδίδεται ανελλιπώς, κάθε τρίμηνο, από τον Σύλλογο.

Ο Παγχαλκιδικός, σήμερα, αξιολογεί ως αυτονόητη υποχρέωσή του την παρούσα δράση, και ευχαριστεί θερμά, όσους συνέβαλαν σ' αυτήν. Όμως, η ουσία βρίσκεται εδραιωμένη στο παρελθόν. Στα μαύρα εκείνα χρόνια της υποδούλωσης, όπου οι τότε ισχύουσες κοινωνικοοικονομικές και εκπαιδευτικές συνθήκες καμιά –απολύτως καμιά– σχέση δεν είχαν με το σύνολο του υπόλοιπου πολιτισμένου κόσμου. Κάτω απ' αυτές τις καταστάσεις, γεννήθηκε και φτερούγισε, κι έγινε γεγονός η Ελληνική Επανάσταση.

Το Τετράδιο δημιουργήθηκε με την προσδοκία, ότι θ' αποτελέσει το έναυσμα για μια καλύτερη προσέγγιση της μεγαλειώδους εκείνης συμμετοχής της Χαλκιδικής στην Ελληνική Επανάσταση. Έχει καθαρά παιδευτικό χαρακτήρα και αποβλέπει στην ενίσχυση της Εθνικής αυτογνωσίας όλων μας.

Από καρδιάς εύχομαι να έχει απήχηση στους μαθητές και στις μαθήτριες των Σχολείων του Νομού μας.

Καλή συνέχεια της σχολικής χρονιάς, με υγεία και πρόοδο σ' όλα τα παιδιά και σ' όλους τους εκπαιδευτικούς μας.

Ιωάννης Κοτσάνης
Πρόεδρος Δ.Σ. Παγχαλκιδικού Συλλόγου
«Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ»

Η ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ ΣΤΙΣ ΦΛΟΓΕΣ ΤΟΥ 1821

Σύντομη αναφορά στα κυριότερα γεγονότα της Επανάστασης της Χαλκιδικής, το 1821, με την ευκαιρία του εορτασμού της επετείου των 200 χρόνων.

Η Πατρίδα μας, η Ελλάδα, γιόρτασε το 2021 με υπερηφάνεια την επέτειο των 200 χρόνων από τη Μεγάλη Ελληνική Επανάσταση του 1821. Γιόρτασε τον γενικό ξεσηκωμό των προγόνων μας, οι οποίοι, την άνοιξη του 1821, ύστερα από 400 χρόνια σκλαβιάς, άρπαξαν τα όπλα και, με το σύνθημα «Ελευθερία ή Θάνατος», έφεραν την ακριβοπληρωμένη με ποτάμια αίματος και δάκρυα ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ. Η θυσία εκείνη των προγόνων μας γέννησε το νέο ελληνικό κράτος, μέσα στο οποίο σήμερα απολαμβάνουμε ελευθερία, δημοκρατία, ασφάλεια, δικαιοσύνη, παιδεία και πολιτισμό.

Η εξέγερση των Ελλήνων του 1821 υπήρξε καθολική. Όλη η Ελλάδα έδωσε το βροντερό «παρών» και στη στεριά και στη θάλασσα. Η Φιλική Εταιρεία, η μυστική Οργάνωση, την οποία ίδρυσαν τρεις Έλληνες έμποροι, με αρχική έδρα την Οδησό, ο Ξάνθος, ο Τσακάλωφ και ο Σκουφάς, είχε κάνει καλή προετοιμασία. Όταν, στις 23 Μαρτίου του 1821, οι Πελοποννήσιοι, με τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, τον Κολοκοτρώνη και άλλους οπλαρχηγούς, όρμησαν να κυριεύσουν την Καλαμάτα, την ίδια μέρα, 23 Μαρτίου 1821, ο Εμμανουήλ Παπάς, ο μεγάλος πλούσιος Μακεδόνας πατριώτης, από τις Σέρρες, «φιλικός» και ο ίδιος, αποβιβάστηκε στο Άγιον Όρος, στη Μονή του Εσφιγμένου, με ένα πλοίο κατάφορτο από όπλα και πυρομαχικά και με μικρή ομάδα συντρόφων, με σκοπό να κηρύξει την Επανάσταση στη Μακεδονία, εξουσιοδοτημένος από τον Γενικό Αρχηγό, Αλέξανδρο Υψηλάντη, ξεκινώντας από τη Χαλκιδική.

Στο Άγιον Όρος, ο Παπάς έγινε δεκτός με ενθουσιασμό. Ήρθε σε επαφή με τους ηγούμενους όλων των μοναστηριών, με τους

«φιλικούς» της Χαλκιδικής, κυρίως των Μαντεμοχωριών, όπου λειτουργούσε το «Κοινό του Μαντεμίου» (Ομοσπονδία των Μαντεμοχωριών), με τους τοπικούς αρχιερείς και τους παράγοντες των χωριών, και κατάφερε να προετοιμάσει όλη τη Χαλκιδική, η οποία περίμενε τη σπίθα, για να εκραγεί η Επανάσταση. Συγκροτήθηκε, επίσης, δύναμη κρούσεως 3.000 περίπου ανδρών, από τους οποίους 1.000 ήταν καλόγεροι.

Το στρατιωτικό σκέλος της εξέγερσης θα αναλάμβανε ο γενναίος οπλαρχηγός Ιωάννης Φαρμάκης. Όμως, ο Φαρμάκης ποτέ δεν έφθασε, γιατί είχε εμπλακεί, τον Φεβρουάριο του 1821, στην επανάσταση στη Μολδοβλαχία, με τον Αλέξανδρο Υψηλάντη, είχε συλληφθεί από τους Τούρκους, και εκτελέστηκε με φρικτό τρόπο στην Κων/πολη. Όμως, τα γεγονότα δεν περίμεναν.

Η έναρξη της Επανάστασης στη Χαλκιδική

Στις 17 Μαΐου 1821, επαναστάτησε ο Πολύγυρος. Οι Πολυγυρινοί εξόντωσαν την τοπική τουρκική φρουρά, καθώς και δύο τουρκικά σώματα, που ήλθαν εναντίον τους. Οι πρώτες νίκες έδωσαν “αέρα” στη φωτιά, που ήδη έχει ανάψει ταυτόχρονα σε όλη τη Χαλκιδική. Οι Κασσανδρινοί ήδη είχαν σηκώσει τα λάβαρα, στις 8 Μαΐου, με πρωτεργάτη τον Ιωάννη Χατζηχριστοδούλου (Μεγάλο Γιαννιό) και άλλους τοπικούς οπλαρχηγούς. Ταυτόχρονα, ο Εμμανουήλ Παπάς, σε πανηγυρική Θεία Λειτουργία, στο Πρωτάτο των Καρυών του Αγ. Όρους, κήρυξε επίσημα την Επανάσταση, και αναγνωρίστηκε ως Αρχηγός και Προστάτης της Μακεδονίας. Σε ολόκληρη τη Χαλκιδική έπνεε ενθουσιώδης επαναστατικός άνεμος.

Η προέλαση

Ο Παπάς χώρισε το στρατό του σε δυο τμήματα, τα οποία εξόρμησαν με αντικειμενικό στόχο την απελευθέρωση της Χαλκιδικής και την πορεία προς τη Θεσσαλονίκη.

Η μάχη της Ρεντίνας

Το ένα τμήμα, με επικεφαλής τον ίδιο τον Παπά, απελευθέρωσε την Ιερισσό και τα άλλα χωριά, που συνάντησε στην πορεία του, και παρατάχθηκε στην περιοχή, από τα στενά της Ρεντίνας μέχρι την Απολλωνία. Εκεί συγκρούστηκε με μεγάλη στρατιά, που έφτασε από τη Δράμα, για να υποστηρίξει την τουρκική φρουρά της Θεσσαλονίκης. Το ελληνικό στρατιωτικό τμήμα, απειροπόλεμο και κακώς οπλισμένο, διαλύθηκε. Ο ίδιος ο Παπάς, με τμήμα αγωνιστών, κατέφυγε στον Πολύγυρο και από εκεί στην Κασσάνδρα.

Η μάχη των Βασιλικών,

10-13 Ιουνίου 1821

Στο άλλο τμήμα, ο Παπάς όρισε επικεφαλής τον καπετάν Χάψα, έναν γενναίο οπλαρχηγό, από τα Παζαράκια (Κρουσηγή) της Κασσάνδρας, που νυμφεύτηκε και έζησε στη Συκιά της Σιθωνίας. Ο Χάψας, που την εποχή εκείνη, υπηρετούσε ως «σερδάρης» (φύλακας) του Αγίου Όρους, είχε πολλά προσόντα, σωματική ρώμη, ευφυΐα, γενναϊότητα, αλλά εστερείτο πολεμικής πείρας. Το τμήμα του, μετά από μια νικηφόρα πορεία, μέσω Χολομώντα, Γαλάτιστας και Βασιλικών, έφθασε μέχρι το Σέδες (Θέρμη), για να υποχωρήσει και να αναμετρηθεί, τελικά, με τον οθωμανικό στρατό, έξω από τα Βασιλικά.

Εκεί, κάτω από το Μοναστήρι της Αγ. Αναστασίας, ο καπετάν Χάψας και τα παλικάρια του έδωσαν με γενναϊότητα μια μεγάλη μάχη απέναντι σε πολλαπλάσιους εχθρούς, που διέθεταν ιππικό. Ο αγώνας ήταν άνισος. Έπεσαν όλοι στο πεδίο της τιμής, και τελευταίος έπεσε ο καπετάνιος, γράφοντας ιστορία απaráμιλλου ηρωισμού και θυσίας. Ανάμεσα στους νεκρούς μετρήθηκαν και 63

Συκιώτες, φίλοι και συμπατριώτες του ηρωικού καπετάνιου, γνωστοί στην τοπική ιστορία ως «Συκιωτάκια».

Από εκείνη τη στιγμή, η καταστροφική manía των Τούρκων ερήμωσε ολόκληρη τη Χαλκιδική. Κάηκαν και ισοπεδώθηκαν τα πάντα. Φωτιά, μαχαίρι και στάχτη παντού. Ο τόπος μας ερήμωσε.

Το πρώτο ολοκαύτωμα του Αγώνα,

14 Νοεμβρίου 1821

Όμως, δεν είχαν χαθεί όλα. Είχε μείνει ένα κάστρο άπαρτο. Ένας όμορφος και προικισμένος από τον Θεό τόπος και ένας πανώριος λαός, πού ήταν ακόμα όρθιος, και πολεμούσε. Ήταν η Κασσάνδρα, που, το καλοκαίρι του 1821, έγινε καταφυγή των κατατρεγμένων Χαλκιδικιωτών, οι οποίοι έτρεξαν εκεί, για να σωθούν.

Εκεί, στον Ισθμό, με την αρχηγία του Εμμανουήλ Παπά, οι Χαλκιδικιώτες, με πρώτους τους Κασσανδρινούς, αντιστάθηκαν για ένα ολόκληρο τετράμηνο ενάντια πολυαριθμικών Τούρκων, που πίεζαν, για να εισβάλουν στη χερσόνησο. Εκεί, ύστερα από λυσσώδη αγώνα, γράφτηκε η τελευταία πράξη της Επανάστασης της Χαλκιδικής, της γεμάτης αίματα και θυσίες. Η μάχη κρίθηκε. Οι βάρβαροι πέρασαν και ακολούθησε το ΠΡΩΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ 1821, ο ΧΑΛΑΣΜΟΣ, για να ακούγονται μέχρι σήμερα, πίσω από τα σκοτεινά παρασκήνια της Ιστορίας, οι αλαλαγμοί των Οθωμανών, μαζί με τις οιμωγές των λαβωμένων, τις θρηνητικές φωνές των γυναικών και των παιδιών, μαζί με τους εμπρησμούς, τους βιασμούς, τις δηώσεις και τα επαχθή εγκλήματα, που ακολούθησαν ως εκδίκηση, γιατί οι σκλάβοι άδραξαν τα όπλα και πολέμησαν για τη λευτεριά τους!

Σφαγές αθώων

Αλλά το δράμα της Χαλκιδικής δεν είχε μόνο ένοπλες συγκρούσεις. Είχε και μαζικές σφαγές αθώων, άοπλων, Χαλκιδικιωτών, που

διέπραξε η manía των Οθωμανών.

- Στη λίμνη Βόλβη οι Τούρκοι, ως αντίποινα, έπνιξαν εκατοντάδες αθώους από την Απολλωνία.

- Από μαχαίρι πέρασαν και 400 Ιερισσιώτες, στο Μαύρο Αλώνι, αφού πρώτα τους ανάγκασαν να περάσουν κάτω από “αψίδα” με σπαθιά.

Το τέλος

Με την πτώση και τον Χυλασμό της Κασσάνδρας έσβησε η Επανάσταση της Χαλκιδικής με τον πιο τραγικό τρόπο. Εξήντα ένα χωριά και πενήντα οκτώ μετόχια κήκαν, και οι κάτοικοί τους θανατώθηκαν, αιχμαλωτίστηκαν, διασκορπίστηκαν. Η Χαλκιδική ερήμωσε.

Ο Εμμανουήλ Παπάς, συντετριμμένος από την έκβαση του αγώνα, στον οποίο θυσίασε την οικογένεια και όλη του την περιουσία, μετά την πτώση της Κασσάνδρας, έφυγε για το Άγιον Όρος και από εκεί, με πλοίο, ξεκίνησε για την Ύδρα, για τη συνέχιση του γώνα. Όμως, στο ταξίδι η καρδιά του, που τόσο είχε ταλαιπωρηθεί, δεν άντεξε, και ό ήρωας απεβίωσε. Η σορός του μεταφέρθηκε στην Ύδρα, όπου θάφτηκε, με τιμές Αρχιστρατήγου. Ο τάφος του παραμένει εκεί, μέχρι σήμερα.

Η αποτίμηση

Η Εξέγερση της Χαλκιδικής, την άνοιξη του 1821, είχε ως αποτέλεσμα να καθυστερήσουν, επί έξι μήνες, οι μεγάλες οθωμανικές στρατιές, που πορεύονταν προς τον Νότο, για να καταπνίξουν την Επανάσταση στην Πελοπόννησο. Λειτουργήσε, δηλαδή, ως αντιπερισπασμός, για να πέσει η Τριπολιτσά (Σεπτέμβριος 1821) και να στεριώσει η Επανάσταση. Όμως, η σημασία της Εξέγερσης της Χαλκιδικής, για τη συνολική έκβαση της Ελληνικής Επανάστασης, δεν εκτιμήθηκε δεόντως από την ιστοριογραφία.

Δεν είναι ευρέως γνωστό ότι η Χαλκιδική πρώτη επαναστάτησε στη Βόρεια Ελλάδα,

τον Μάιο του 1821, και έδωσε πρώτη στη Μακεδονία σκληρές φονικές μάχες, ενάντια σε μεγάλες οθωμανικές στρατιές, με εκατόμβες νεκρών, με σφαγές, με αιχμαλωσίες αμάχων και εξανδραποδισμούς, και με κορυφαίο γεγονός το ολοκαύτωμα της Κασσάνδρας, που αποτελεί το πρώτο ολοκαύτωμα του Αγώνα του 1821.

Ως περήφανοι Χαλκιδικιώτες, έχουμε χρέος να βγάλουμε από την αφάνεια τον Χυλασμό της Κασσάνδρας, την εξέγερση του Πολυγύρου και του Αγίου Όρους, τη σφαγή των Ιερισσιωτών, τον πνιγμό των κατοίκων της Απολλωνίας. Να αναδείξουμε την τεράστια συμβολή του πλούσιου τραπεζίτη των Σερρών, Εμμανουήλ Παπά, που θυσίασε πλούτη και οικογένεια στην υπόθεση του Αγώνα. Να προβάλουμε με κάθε μέσον τη μεγάλη αυτοθέλητη θυσία του καπετάν Χάψα και των συντρόφων του, στα Βασιλικά.

Την προσπάθεια αυτή υπηρετεί το παρόν «Τετράδιο - Λεύκωμα», που αφιερώνεται στους αγώνες και στο αίμα των προγόνων μας, και προσφέρεται ΔΩΡΕΑΝ στους μαθητές και στις μαθήτριες των Σχολείων της Χαλκιδικής.

Και δεν πρέπει να ξεχνούμε τη μεγάλη αλήθεια, την οποία επαναβεβαίωσε, στις 14-11-2016, στον Ισθμό της Κασσάνδρας, ο τότε Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατία, Προκόπης Παυλόπουλος:

«Χωρίς τη Χαλκιδική, με την Επανάσταση της και το Ολοκαύτωμα της Κασσάνδρας, δεν θα ήταν δυνατόν να έχει αυτήν την έκβαση ο αγώνας της εθνεγερσίας στον Νότο. Γιατί δόθηκε καιρός, όπως είναι γνωστό, στους αγωνιστές της Στερεάς Ελλάδας και της Πελοποννήσου να οργανώσουν καλύτερα την εθνεγερσία, και είχαμε το αποτέλεσμα το οποίο είχαμε». (βλ. σελ. 25)

Το Δ.Σ.

Η ΘΥΣΙΑ ΔΥΟ ΓΕΝΝΑΙΩΝ ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ

20 Μαΐου 1825. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ (Παπαφλέσσας), Πελοπόννησος (Μανιάκι)

Να πώς περιγράφει ο ιστορικός Αμβρόσιος Φραντζής, στα Απομνημονεύματά του (τόμος Β, σελ. 199), τον ηρωικό θάνατο του γενναίου άνδρα:

«... Εν τοσούτω την στιγμήν εκείνην της γενικής ορμής του πολυαρίθμου εχθρού, κατ' ολίγων Ελλήνων, οι Άραβες εφονεύσαντο σωρηδόν, σφαζόμενοι παρά των Ελλήνων ανηλεώς και όμως έτρεχον εις τον θάνατον μη δυνάμενοι να οπισθοκωρήσωσι, φονευόμενοι άλλως παρά των ιδίων των αξιωματικών των, ώστε βεβιασμένοι έπεσον εκ των όπισθεν εις τους προμαχώνας των Ελλήνων, ότε και οι Έλληνες αφέντες πλέον τον πυροβολισμόν όσοι εξ αυτών είχαν σπαθία ή γιαταγάνια κατέσφαζον τους εχθρούς και έπεσεν ο Αρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαίος με την σπάθην εις τας χείρας σφάζων εχθρούς και έπεσεν ενδόξως υπέρ πατρίδος ο αείμνηστος ως Ήρωος γενναίος...»

Το σημείωμα αυτό δεν είναι για κρίσεις και συγκρίσεις. Σε τέτοιες υπέρτατες θυσίες δεν υπάρχουν τέτοια περιθώρια. Μια είναι η στάση μετά την ανάγνωση. Η σιωπή και ο θαυμασμός!

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ ΗΡΩΙΣΜΟΙ

ΚΑΠΕΤΑΝ ΧΑΨΑΣ

13 Ιουνίου 1821. ΚΑΠΕΤΑΝ ΧΑΨΑΣ, Χαλκιδική (Βασιλικά)

Να πώς περιγράφει ο ιστορικός Ι. Βασδραβέλλης στο βιβλίο του «Οι Μακεδόνες εις τους υπέρ της ανεξαρτησίας αγώνες», σελ. 107 -110, τον ηρωικό θάνατο του καπετάν Χάψα, στη μάχη των Βασιλικών (10-06-1821):

«... Εντός ολίγου όμως κατέφθασεν το κύριον σώμα του Μπαϊράμ Πασά και επανήρχισε ο αγών σφοδρότατος. Ο Χάψας εμάχετο όρθιος ως λέων και δια κραυγών και ύβρεων απέκρουε τους εχθρούς. Αλλ' ο αγών δυστυχώς ήτο άνισος, οι εχθροί ήσαν δεκαπλάσιοι και άπαντες του τακτικού στρατού. Τα παλικάρια του Χάψα έπιπτον το εν κατόπιν του άλλου και τελικώς ο ηρωικός αρχηγός τεθείς επικεφαλής των υπολοίπων και των εκ Βάβδου απλαρχηγών Χαλάτη, Τουρλάκη, Καραγιάννη και του εκ Βασιλικών Καραφιλίππου, αφού ανέσπασε την μάχαιραν, ερρίφθη εις το μέσον του εχθρικού στρατού και μετά λυσσώδη και φρικαλέον αγώνα έπεσεν ενδόξως επί του πεδίου της τιμής μαζί με όλα του τα παλλικάρια της Συκιάς και τους σπλαρχηγούς του Βάβδου και των Βασιλικών...»

Και το παράπονο της Χαλκιδικής: Αν ρωτήσεις τους περισσότερους Έλληνες για τον Παπαφλέσσα, είναι βέβαιο πως όλοι τον γνωρίζουν. Πόσοι γνωρίζουν όμως τον Καπετάν Χάψα;

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΘΥΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝ ΧΑΨΑ

Αληθινά θαυμαστή ήταν –και είναι– η αυτοθυσία του καπετάν Χάψα και των παλικαριών του, εφάμιλλη εκείνων του Διάκου στην Αλαμάνα και του Παπαφλέσσα στο Μανιάκι, και υπέρτερη, από άποψη ηθικού περιεχομένου κι όχι ακτινοβολίας, εκείνης των Τριακοσίων του Λεωνίδα.

Γιατί έφραξαν κι αυτοί, όπως κι εκείνοι, τις δικές τους “Θερμοπύλες”, τις πύλες της Χαλκιδικής, και θυσιάστηκαν κι αυτοί, όπως κι εκείνοι, στον ίδιο βωμό, στον βωμό της Πατρίδας. Αλλά εκείνοι, οι Τριακόσιοι, δεν είχαν δικαίωμα επιλογής. Ο σκληρός νόμος της Σπάρτης δεν επέτρεπε εγκατάλειψη μάχης. Η ευχή της Σπαρτιάτισσας μάνας, στον στρατιώτη γιο της, ήταν αυστηρά ορισμένη: «Η ταν ή επί τας!». Τρίτη λύση δεν χωρούσε. Έμειναν, λοιπόν, οι Τριακόσιοι του Λεωνίδα στις Θερμοπύλες, και έπεσαν «τοις κείνων ρήμασι πειθόμενοι». Δεν είχαν περιθώρια εκλογής ούτε δικαίωμα φυγής. Αν εγκατέλειπαν το πεδίο της μάχης, το όνειδος του «ριψάσπιδος»¹ θα τους συνόδευε δια βίου.

Αντίθετα, ο Χάψας και τα παλικάρια του μπορούσαν να διαφύγουν και εύκολα να σωθούν. Ο «Βούζιαρης», ο υπερκείμενος του πεδίου της μάχης απότομος λόφος, απέχει μόλις λίγα μέτρα από τον τόπο της θυσίας. Άνετα, λοιπόν, οι «ωκύποδες»² μαχητές του Χάψα μπορούσαν να καταφύγουν σ’ αυτόν, και να σωθούν. Γιατί, ασφαλώς, εκεί δεν μπορούσαν να τους καταδιώξουν και να τους φτάσουν οι «σπαχήδες» του Μπαϊράμ πασά. Άλλωστε, κανένας νόμος της Πατρίδας δεν τους απαγόρευε τη διαφυγή για τη σωτηρία. Ποιας Πατρίδας, άλλωστε, αφού δεν υπήρχε καν Πατρίδα-Κράτος! Δεν έφυγαν, όμως. Ευάριθμοι³ αυτοί, δεν δίστασαν να συγκρουστούν με τους πολυάριθμους και καλά εξοπλισμένους εχθρούς, για να δώσουν χρόνο διαφυγής και σωτηρίας στα γυναικόπαιδα των γύρω χωριών. Έμειναν και έπεσαν, για να φύγουν και να σωθούν οι άλλοι. Αντάλλαξαν τη σωτηρία των άλλων με τον δικό τους θάνατο. Κι αυτό είναι που κάνει την αυτοθυσία τους ακόμα πιο τρανή. Η πτώση τους δεν ήταν άφευκτος θάνατος. Ήταν εθελούσια θυσία γενναίων μαχητών, που μαρτυρεί, από τη μια μεριά, την περιφρόνησή τους προς τον θάνατο και, απ’ την άλλη, το υψηλό τους φρόνημα και την αγάπη τους για την πατρίδα και τον άνθρωπο.

(1) Ρίψασπης: Ο άνανδρος, ο λιποτάκτης

(2) Ωκύπους: Ταχύπους, γρήγορος στα πόδια

(3) Ευάριθμοι: Αυτοί που μετριούνται εύκολα, λίγοι

Σημείωση: Το κείμενο είναι από το φυλλάδιο με τίτλο «Το Μνημείο του Καπετάν Χάψα», που εκδόθηκε από τον Παγχαλκιδικό Σύλλογο.

Το Μνημείο του Ολοκαυτώματος του 1821, στα Πετροκέρασα.

1. Η προτομή του Καπετάν Χάψα, στην ομώνομη πλατεία, στην ανατολική είσοδο της Θεσσαλονίκης, την οποία έστησε ο Παγχαλκιδικός Σύλλογος, το 2006.
2. Η προτομή του Κύρκου Παπαγεωργάκη (Προέδρου του Πολυγύρου και μέλους της Φιλικής Εταιρείας), στην κεντρική πλατεία του Πολυγύρου.

Ο ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΠΑΣ. Ο ΑΡΧΗΓΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΤΗΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

Ο **Εμμανουήλ Παπάς** καταγόταν από τη Δοβίστα των Σερρών (σημερινός Εμμ. Παπάς). Μεγαλέμπορος και τραπεζίτης, απέκτησε τεράστια περιουσία και μια θαυμάσια πολυμελή οικογένεια (είχε 8 γιους και 3 θυγατέρες, βλ. σελ. 20). Θερμός πατριώτης και ακραιφνής Έλληνας, διέθεσε όλη του την περιουσία (υπολογίζεται σε 2.500.000 γρόσια) και θυσίασε την οικογένειά του στον εθνικό αγώνα του 1821.

Ορίσθηκε από τη Φιλική Εταιρεία ΑΡΧΗΓΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΤΗΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ. Κήρυξε την Επανάσταση στο Άγιο Όρος και στη Χαλκιδική. Πολέμησε ως Αρχιστράτηγος των δυνάμεων της Χαλκιδικής, στις μάχες της Ρεντίνας και της Κασσάνδρας.

Μετά την καταστολή της εξέγερσης, κατευθύνθηκε με πλοίο προς Νότο, για τη συνέχιση του Αγώνα, όμως πέθανε, επί του πλοίου, και ετάφη στην Ύδρα, με τιμές Αρχιστρατήγου.

Η Πατρίδα και η Ιστορία τον κατέταξε στους μεγάλους ήρωες του 1821.

Εμμανουήλ Παπάς

Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΧΑΨΑΣ. Ο ΘΡΥΛΙΚΟΣ ΗΡΩΑΣ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

Ο **καπετάν Στάμος Χάψας** καταγόταν από τα Παζαράκια της Κασσάνδρας (σημερινή Κρουσοπηγή). Το πραγματικό του όνομα ήταν Σταμάτης Κάψας, αλλά τον φώναζαν Χάψας, επειδή έτρωγε (σκότωνε) τους Τούρκους. Ο Στάμος παντρεύτηκε στη Συκιά της Χαλκιδικής, όπου και διέμεινε.

Όταν ήρθε ο Εμμ. Παπάς στο Άγιο Όρος, ο Στάμος εργαζόταν εκεί ως «σερδάρης» (φύλακας). Ο Παπάς εκτίμησε τα πατριωτικά αισθήματα και τη σωματική του δύναμη και του ανέθεσε την αρχηγία της Νότιας φάλαγγας των Επαναστατών, στην εκστρατεία εναντίον της Θεσσαλονίκης.

Ο Καπετάνιος έπεσε ηρωικά στη φονική μάχη των Βασιλικών, τον Ιούνιο του 1821, μαζί με 63 συμπατριώτες του Συκιώτες και άλλους οπλαρχηγούς και αγωνιστές.

Η ανδρεία του στη μάχη εκείνη και ο ηρωικός θάνατός του συγκλονίζει ακόμα και σήμερα. Τον απαθανάτισαν οι τοπικοί πνευματικοί συμπατριώτες μας, τον ύμνησε η λαϊκή μούσα με τραγούδια, που έγιναν χοροί λευτεριάς, τον τίμησε η Χαλκιδική, με μεγαλοπρεπές μνημείο, με τον ανδριάντα του και προτομές του.

Ο καπετάνιος έγινε ΘΡΥΛΟΣ. (βλ. εσωτ. σελ. εξωφύλλου και σελ. 7, 11 και 14).

Καπετάν Στάμος Χάψας

Η Παναγία η Οδηγήτρια, με τις μαχαιριές, στα Πετροκέρασα
Σώθηκε από τη φωτιά, κατά την πυρπόληση του Ναού του προφήτη Ηλία, του χωριού, το 1821. Φέρει επτά μαχαιριές το πρόσωπό της και ένδεκα το πρόσωπο του μικρού Χριστού. Ατράνταχτο ντοκουμέντο της μανίας των Οθωμανών. Η πινακίδα του 1924, στη βάση της εικόνας, διηγείται τα γενόμενα.

ΤΟ ΛΑΒΑΡΟ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΙ ΛΑΒΑΡΟΥ

1. Το υπόβαθρο (φόντο) του λαβάρου είναι χρώματος βαθύ γαλάζιο, που υποδηλώνει το γαλάζιο του ουρανού της Ελλάδας και το βαθύ μπλε των θαλασσών της.
2. Το περίγραμμά του είναι χρώματος βυssινί, με πάχος 5 εκατοστά, που υπονοεί το ποτισμένο με ποταμούς αίματος χώμα της πατρίδας.
3. Στο μέσον απεικονίζεται ένας σταυρός, με βάση μια ανεστραμμένη ημισέληνο, σε λευκό χρώμα, που συμβολίζουν αντίστοιχα τον κόσμο της Χριστιανοσύνης και τη νίκη του εναντίον του Ισλάμ (ανεστραμμένη ημισέληνο), με τη βοήθεια του Θεού.
4. Αριστερά του σταυρού επί της ημισελήνου, με γωνία 30 μοιρών, εκτείνεται μια όρθια, ναυτική άγκυρα και γύρω από τον άξονά της τυλίγεται ναυτικό σχοινί, ελεύθερο στην άκρη του, σε λευκό χρώμα και τα δύο, που συμβολίζουν την ελπίδα για ελευθερία, τη σταθερότητα του αγώνα (άγκυρα) και το σπάσιμο των δεσμών από τη σκλαβιά (σχοινί).
5. Δεξιά του σταυρού, επί της ημισελήνου, με γωνία 30 μοιρών, εκτείνεται με ιστό μια κόκκινη σημαία, με δύο λευκά άστρα, μικρού μεγέθους, το λάβαρο του Εμμανουήλ Παπά, αρχηγού της Επανάστασης στη Μακεδονία, στο ίδιο ύψος με την άγκυρα. Το κόκκινο χρώμα του λαβάρου παραπέμπει στην επανάσταση, στον πόλεμο, ενώ τα άστρα, σύμβολο του φωτός, αναγγέλλουν το ελπιδοφόρο μήνυμα της ελευθερίας.
6. Στην κάτω αριστερή γωνία, σε κίτρινο χρώμα, υπάρχει ένας κόκορας, με λειρί και έντονα ανασηκωμένη την ουρά του, που ατενίζει τον σταυρό και συμβολίζει την αφύπνιση του Έθνους, στον επικείμενο αγώνα του για την ελευθερία.

Απόστολος Στρατής

Σημείωση: Το ΕΘΝΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ, μετά από αίτηση, την οποία υπέβαλε ο Δήμος Κασσάνδρας, με βάση την τεκμηρίωση, που είχε καταθέσει ο κ. Στρατής Απόστολος, Αξιωματικός Πολεμικού Ναυτικού ε.α., συμπεριέλαβε τη συγκεκριμένη σημαία στις σημαίες της Επανάστασης. (Απόφαση του με Α.Π. 44-20.Ι.2021)

Ιερά Μονή Αγίας Αναστασίας

Τον Ιούνιο του 1821 στο Μοναστήρι της Αγίας Αναστασίας κατέφυγαν έντρομες μανάδες με τα μικρά στην αγκαλιά, καθώς και αρκετά γυναικόπαιδα, εγκαταλείποντας τα σπίτια τους στα Βασιλικά και στα γύρω χωριά που η καταστροφική μανία των Οθωμανών τα παρέδωσε στη φωτιά. Η παραμονή τους όμως ήταν σύντομη, γιατί οι αιμοδιψείς Οθωμανοί, μετά τη σθεναρή αντίσταση και τη θυσία του Καπετάν Χάψα και των παλικαριών του στις παρυφές του Μοναστηριού, εισέβαλαν με σπουδή στο Ιερό Καθίδρυμα, κατέσφαξαν τον Ηγούμενο Μακάριο με όλους τους Μοναχούς, σύλησαν τους πολύτιμους θησαυρούς του και το παρέδωσαν στην πυρά.

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΠΑ

(Είχε οκτώ γιους και τρεις θυγατέρες)

Ο Εμμ. Παπάς, ο πλούσιος τραπεζίτης των Σερρών, που, στη συνέχεια, έγινε ο μεγάλος πρωταγωνιστής και ήρωας της Επανάστασης της Χαλκιδικής του 1821, είχε μεγάλη οικογένεια. Με τη γυναίκα του Φαίδρα (Αφέντρα), που κι αυτή καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια, απέκτησε έντεκα παιδιά, οκτώ αγόρια και τρία κορίτσια (δίπλα οι ηλικίες τους κατά το 1821). Όλα τα ενήλικα αγόρια του πολέμησαν και τα τρία έπεσαν, πολεμώντας για την απελευθέρωση της Πατρίδας.

- 1. Αθανάσιος, 27 ετών**, αιχμαλωτίστηκε και κρεμάστηκε στη Χαλκίδα το 1821.
- 2. Αναστάσιος, 25 ετών**, πολέμησε σε πολλά πεδία μαχών αλλά επέζησε και είδε την πατρίδα του ελεύθερη (χωρίς απογόνους).
- 3. Ιωάννης, 23 ετών**, πολέμησε και έπεσε με τον Παπαφλέσσα στο Μανιάκι το 1825.
- 4. Νεραντζιά, 20 ετών**, παντρεύτηκε αργότερα και άφησε απογόνους.
- 5. Νικόλαος, 18 ετών**, έπεσε στο Καματερό πολεμώντας στο πλευρό του Καραϊσκάκη το 1827.
- 6. Μιχαήλ, 16 ετών**
- 7. Γεώργιος, 14 ετών**
- 8. Ελένη, 12 ετών**
- 9. Αλέξανδρος, 10 ετών**
- 10. Ευφροσύνη** (είχε πεθάνει πριν το 1821).
- 11. Κων/ντίνος, 5 ετών**

Πλην των τεσσάρων ενηλίκων γιων, που, όπως γράφουμε, πολέμησαν, και οι τρεις έπεσαν ηρωικά στα πεδία των μαχών, όλα τα άλλα ανήλικα παιδιά του και η γυναίκα του Φαίδρα, φυλακίστηκαν για πολλά χρόνια, βασανίστηκαν, το αρχοντικό τους στις Σέρρες πυρπολήθηκε, η περιουσία τους δημεύτηκε και πέθαναν πάμπτωχα.

Ο ίδιος ο Εμμ. Παπάς πέθανε τον Νοέμβριο του 1821, πάνω στο πλοίο, με το οποίο πήγαινε προς τη Νότια Ελλάδα, για τη συνέχιση του Αγώνα.

Το δημοτικό τραγούδι, που συνέθεσε η λαϊκή μούσα, «...έδωσες πλούτη και παιδιά γυναίκα κι ευτυχία, κι άναψες πρώτος τη φωτιά μες στη Μακεδονία» εκφράζει με απλότητα αλλά και παραστατικότητα την προσφορά του μεγάλου άνδρα.

14 Νοεμβρίου 1821, Εάλω η Κασσάνδρα, εάλω....

«...κραταιά ως θάνατος η πεθυμιά της λευτεριάς...»

Φουριόζικο το μίσος του οχτρού, που ξεβράστηκε στο στενό της Ποτίδαιας, τον Νοέμβρη του '21. Τούρκοι του Λουμπούτ πασά, με βοηθούς Εβραίους της Σαλονίκης, ορμήσανε να θρυμματίσουν τον νιογέννητο Αγώνα. Έλληνες αγωνιστές, μια φούχτα, φτιαξιές μοναδικές, βαστούσανε τις πύλες της Χερσονήσου, φορτώθηκαν στους ώμους τους το δίκαιο του Αγώνα, το ασήκωτο, και την ελπίδα για το ύψιστο αγαθό.

Στα παλιά τείχη του Ισθμού, ακροβατούσε αγέρωχη η αντρειοσύνη τους, που έκαμε τον ένδοξο θάνατο αγιόκλημα, γύρω από την επιθυμία της λευτεριάς. Αλωθήκανε τα τεισιά, άγρια και ανελέητα. Δαίμονες τρομεροί και αλαλάζοντες συρθήκανε στα σοκάκια της Χερσονήσου, ξεπέτρισαν τα χωριά της και τα λαμπάδιασαν, σκορπίσανε όλεθρο, μοιράσανε απελπισιά. Οργίλα τα γιαταγάνια τους, στραγγίξανε ζωές χιλιάδες, και το μακρόσυρτο ουρλιαχτό, που διαπέρασε τη φύση, κείνη τη μέρα, άφησε την Κασσάνδρα τόπο άλαλο...

Τη μνήμη τούτου του Χαλασμού ποτές να μην τη νανουρίσουμε, ποτές! Και όσο ανάσες παίρνουμε, θωρώντας το γαλανόλευκο πανί, κάθε Νοέμβρη, μαζί με του Σολωμού τους εθνικούς στίχους, περήφανα ας λέμε: «...Ω, εσύ, ακριβή μας Λευτεριά, την πρώτη δάφνη από το στεφάνι σου από τα αμυντήρια του Ισθμού την έλαβες... κι εκείνο το πρώτο βήμα, στη ροδαυγή του Ιερού Αγώνα, στ' αλήθεια, το 'καμες θαρρετό πα' στις Κασσάνδρας την καμένη γη...».

Μίνα Καϊάφα - Σαροπούλου

ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΥΣΣΩΜΑΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ ΠΟΥ ΕΠΑΙΞΑΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ΡΟΛΟ ΣΤΗΝ ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΟ 1821

-Η ομάδα των Χάσικων χωριών: Πολύγυρος, Συκιά, Παρθενώνας, Νικήτη, Ορμύλια, Άγιος Μάμας, Επανομή, Ζουμπάτες (Τρίλοφος), Κλίσαλι (Προφήτης), Σιποτνίκια (Ριζά), Τοπλίκια (Γεροπλάτανος), Καγιατζίκι (Παλαιόκαστρο), Παλαιοχώρι, Λαγκαδάς και Καραμπουρού.

(Τα «Χασικοχώρια» ήταν στη δικαιοδοσία αξιωματούχων του σουλτάνου, και απολάμβαναν φορολογικές ελαφρύνσεις και άλλα προνόμια.)

• **Το «Κοινόν του Μαδεμίου» (Μαντεμοχώρια):** Είχε 12 χωριά: Γαλάτιστα, Βάβδος, Ραβνά (Πετροκέρασα), Στανός, Βαρβάρα, Λιαρίγκοβη (Αρναία), Νοβοσέλο (Νεοχώρι), Μαχαλάς (Στάγειρα), Ίσβορος (Στρατονίκη), Χωρούδα (δεν υφίσταται σήμερα), Ρεβενίκια (Μεγ. Παναγία), Ιερισσός.

[Τα Μαντεμοχώρια είχαν την εκμετάλλευση των μεταλλείων της Βόρειας Χαλκιδικής («Μεταλλείας Κασσάνδρας»), και απολάμβαναν ειδικά προνόμια και σχετικές ελευθερίες. Σημειώνεται ότι είχαν δική τους διοίκηση, με έδρα τον Ίσβορο].

• **Η Κοινότητα της Κασσάνδρας:** Βάλτα, Άθυτος, Παζαράκια (Κρουσηγή), Χανιώτη, Πολύχρονο, Καψόχωρα (Πευκοχώρι), Παλιούρι, Αγ. Παρασκευή, Τσαπράνι (Ν. Σκιώνη), Κασσανδρινό, Φούρκα, Καλάνδρα.

• **Τα χωριά της Καλαμαριάς,** χωρίς να αποτελούν οργανωμένη ομάδα, συνέπραξαν αποτελεσματικά με τους τοπικούς αξιωματούχους και τους επικεφαλής των άλλων κοινωνικών συσσωματώσεων.

ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΤΩΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ ΣΤΟΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΗΜΕΝΟ ΧΩΡΟ

«Μετά από την καταστολή του επαναστατικού κινήματος στη Χαλκιδική, οι αγωνιστές της δεν κατέθεσαν τα όπλα. Οι περισσότεροι από αυτούς κατέφυγαν στα νησιά των Βορείων Σποράδων και, έχοντας ως βάση αυτά, συνέχισαν να πολεμούν τους Οθωμανούς, συμμετέχοντας σε διάφορες εκστρατείες, που όριζε η εκάστοτε Διοίκηση. Έτσι, τους βλέπουμε να δίνουν το «παρών»:

- το 1822, στην πολιορκία της Νάουσας και στο Κομπότι Σουλίου
- το 1823, στην επίθεση του οθωμανικού στόλου, στη Σκιάθο
- το 1824, στα Ψαρά
- το 1825, στη Μεσσηνία και στους Μύλους του Ναυπλίου, εναντίον του Ιμπραήμ
- το 1826, σε Χαϊδάρι, Αράχοβα και Αταλάντη
- το 1827, σε Αττική, Αταλάντη και Χίο
- το 1828, στην κατάληψη της Θάσου
- το 1829, στην Κρήτη, όπου αρχηγός του ιππικού ήταν ο Βασίλειος Αθανασίου, από τα Ριζά της Χαλκιδικής.

Σημείωση: Από τις εισηγήσεις των κ.κ. Νικ. Παπαοικονόμου και Κων. Χιούτη, στο συνέδριο της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, της 12-14/2/2021, με θέμα: Η Μακεδονία στην Επανάσταση του 1821.

Η Θυσία

Ι. Χ. ΚΑΡΑΜΙΧΟΣ
Φιλολόγος - Ποιητής

Μετρούσε με τις χαρακιές του προσώπου του
τα πέτρινα χρόνια της υποδούλωσης
ο αθωνίτης σερδάρης,
μέχρι που το σκοτεινό κελί της ψυχής του
τον έχρισε Καπετάνιο.
Ύψωσε τη σφεντόνα του Δαβίδ
κι ο Γολιάθ της έπαρσης κλώμιασε.
Οι θεριστές της γης, σύντροφοί του στο μόχθο,
άδειασαν τα θηκάρια του πολέμου
και έσπειραν τον τρόμο του ολέθρου.
Στόμωσαν από το χαλασμό τα καριοφίλια
και οι φονικές κάμες των σπαθιών.
Εκατοντάδες οι νεκροί του Χάψα
έβαψαν στο κόκκινο την Ιστορία.
Δέηση εσπερινή οι ψυχές τους
έσμιξαν με το θυμωμένο ήλιο.
Λερναία Ύδρα η φεσοφόρος στρατιά.
Στο αγιασμένο αγκωνάρι,
στο ματωμένο αλώνι του Χάρου
άφησε την ύστερη πνοή του ο Καπετάνιος.
Γαλήνιος, χλομός σαν το φεγγάρι και Έλληνας.
Τα πουλιά σίγησαν
και μοναχά η κουκουβάγια στα χαλάσματα
άρχισε το θρήνο του χαμού.
Αχός πνιγμένος στο θυμίαμα
της Αγίας Αναστασίας
το θλιβερό ισοκράτημα των Μοναχών.
Ο καπνισμένος λόφος του Βούζιαρη⁽¹⁾
σε βαθιά υπόκλιση έγειρε προς τα εμπρός.
Ο Ανθεμούντας⁽²⁾ «εστράφη εις τα οπίσω».
Η ψυχή του ήρωα, άλικη παπαρούνα, καυτή ανάσα,
σκόρπισε στον αέρα λέξεις ξεχασμένες στο χρόνο:

Έκσταση
Λήθη
Εμπαιγμός
Υπέρβαση
Θάνατος
Εγκατάλειψη
Ρωμοσύνη
Ισότητα
Αδελφoσύνη.
Έγιναν οργή και μνήμη
στη σμίλη του γλύπτη.

(1) ο υπερκείμενος του πεδίου μάχης λόφος, (2) ο παρακείμενος ποταμός

Το ποίημα αφιερώνεται στη μνήμη του Καπετάν Χάψα και των παλικαριών του, καθώς και στο ολοκαύτωμα της Ιεράς Μονής της Αγίας Αναστασίας, τον Ιούνιο του 1821.

Είναι ελάχιστος φόρος τιμής στους νεκρούς του ξεσηκωμού της Χαλκιδικής, το 1821, με αφορμή τα 200 χρόνια από την εθνεγερσία.

Η ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΕΙΜΝΗΣΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΥΝΗΣ ΚΑΙ τ. ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ.

Πολύγυρος, 1854

«...Αν εις σας, τους κατοίκους της Χαλκιδικής, είναι γνωστά τα γεγονότα των Ηρώων σας του 1821 και 1954, εις τους πολλούς, όμως, είναι άγνωστα. Δεν είναι γνωσταί εις όλην την Ελλάδα αι μαρτυρικά σελίδες και αι δοκιμασίαι της Β. Ελλάδος και ειδικότερον της Χαλκιδικής, της οποίας τιμώνεν σήμερα την ένδοξον και με αίμα ηρώων και μαρτύρων συνυφασμένην ιστορίαν.

Είναι ανάγκη, όθεν, όπως η διδασκομένη εις τα σχολεία ιστορία συμπληρωθή, διά να γνωρίσει και ο Νότος την ιστορίαν του Βορρά.»

(Απόσπασμα από την πρόποσή του, στο επίσημο γεύμα, κατά τον εθνικό εορτασμό, στον Πολύγυρο, το 1954, 100 χρόνια από την Επανάσταση στη Χαλκιδική, το 1854, με τον Τσάμη Καρατάσιο. Στη φωτο: ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος καταθέτει στεφάνι στο Ηρώον του Πολυγύρου).

Η ΔΗΛΩΣΗ ΤΟΥ **τ. ΠΡΟΕΔΡΟΥ** **ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ** **ΠΡΟΚΟΠΗ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΥ.**

Ποτίδαια Κασσάνδρας, 2016

«Χωρίς την Χαλκιδική, με την Επανάστασή της και το Ολοκαύτωμα της Κασσάνδρας, δεν θα ήταν δυνατόν να έχει αυτήν την έκβαση ο αγώνας της εθνεγερσίας στο Νότο. Γιατί δόθηκε καιρός, όπως είναι γνωστό, στους αγωνιστές της Στερεάς Ελλάδας και της Πελοποννήσου να οργανώσουν καλύτερα την εθνεγερσία, και είχαμε το αποτέλεσμα το οποίο είχαμε».

[Απόσπασμα από τον χαιρετισμό του, στο επίσημο γεύμα (βλ. φωτο) κατά τον εορτασμό της 195ης επετείου του Ολοκαυτώματος (Χαλασμού) της Κασσάνδρας. Ποτίδαια, 14-11-2016].

Εμμανουήλ Παππιάς

Ήρωα και ανθρωπιστή
Καμάρι των Σερραίων
[Αήττητε αγωνιστή
Γενναίε των γενναίων] x 2

Κασσάνδρα και Χαλκιδική
Πρόβλακα κι Άγιον Όρος
[Ξεσήκωσές τα με ορμή
Κι ο ιερός ο χώρος] x 2

Έδωσες τράπεζες, παιδιά
Γυναίκα κι ευτυχία
[Κι άναψες πρώτος τη φωτιά
Μεσ' τη Μακεδονία] x 2

Ζούσε η Ελλάδα στη πρωτιά
Απ' τη δική σου αρτίστα
[Ω συ Εμμανουήλ Παππιά
Απ' την τρανή Δοβίστα.] x 2

Καράβια (Του Χάψα το τραγούδι)

Καράβια, που 'στε (ν) όμορφα
[Και είστε αραγμένα] x 2
Μεσ της Κασσάνδρας τα χωριά
Που είναι ευλογημένα.

Κάθισαν και τραγούδησαν
Γυναίκες άνδρες και παιδιά
Του Χάψα το τραγούδι.

Καράβια, όταν πλεύσετε
Βάλτε τα πανιά σας

Να πάτε χαιρετίσματα
[Του καπετάν του Χάψα] x2
Και να του πείτε γρήγορα
Την λευτεριά να φέρει.

Καράβια

Του Χάψα το τραγούδι

Καταγραφή:
Σάκης Δερμιτζάκης

Παραδοσιακό

Dm C Dm C Dm

1. Κα - ρά - βια που - (στεν) ό - μορ - φα Και εί - στε α - ραγ - μέ - να Και εί - στε α - ραγ - μέ - να

Dm C Dm C Dm

Μεσης Κασ - σάν - δρας τα χω - ριά Που εί - ναι ευ - λο - γη - μέ - να Που εί - ναι ευ - λο - γη - μέ - να.

Dm C Dm C Dm

2. Κά - θι - σαν και - τρα - γού - δη - σαν Γυ - ναί - κες άν - δρες και παι - δια Του χά - ψα το τρα - γού - δι.

Dm C Dm C Dm

3. Κα - ρά - βια ό - ταν πλεύ - σε - τε Βάλ - τε τα τα πα - νιά σας Βάλ - τε τα τα πα - νιά σας.

Dm C Dm C Cm

4. Να πά - τε χαι - ρε - τί - σμα - τα Του κα - πε - τάν του Χά - ψα Του κα - πε - τάν του Χά - ψα

Dm C Dm

Και να του πεί - τε γρή - γο - ρα Την λευ - τε - ριά να φέ - ρει Την λευ - τε - ριά να φέ - ρει.

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ ΤΟΥ 1821 ΣΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΑΓΩΝΑ

Η Επανάσταση της Χαλκιδικής, που ξεκίνησε στις 17 Μαΐου 1821, στον Πολύγυρο, με τις θεαματικές αρχικά επιτυχίες της, κατατρόμαξε τις τουρκικές Αρχές και δημιούργησε σοβαρά προβλήματα στην Υψηλή Πύλη, που υποχρεώθηκε να διαθέσει, για την αντιμετώπισή της, μεγάλες, ακμαίες και αξιόμαχες στρατιωτικές δυνάμεις, που προορίζονταν για την καταστολή της Επανάστασης στη Νότια Ελλάδα.

Εδώ ακριβώς είναι το μέγα καλό, που προέκυψε: Η Επανάσταση της Χαλκιδικής, η οποία πλήρωσε με πολύ αίμα και γενική καταστροφή και ερήμωση του τόπου την εξέγερση εκείνη, απασχόλησε, για ένα ολόκληρο εξάμηνο (Μάιος - Νοέμβριος 1821), τα τουρκικά στρατεύματα, τα έφθειρε, τα αποδεκάτισε, ώστε να μην φτάσουν σχεδόν ποτέ στα επαναστατικά μέτωπα της Στερεάς Ελλάδας και της Πελοποννήσου. Έτσι, ο εκεί διεξαγόμενος αγώνας θέρειψε και εδραιώθηκε, και ο Κολοκοτρώνης, που πολιορκούσε ασφυκτικά την Τρίπολη, τελικά την κυρίευσε και την απελευθέρωσε, τον Σεπτέμβριο του 1821.

Τη μεγάλη συμβολή της εξέγερσης της Χαλκιδικής, το 1821, ομολόγησε, άλλωστε, –για άλλη μια φορά– ο τ. Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Προκόπης Παυλόπουλος (βλ. σελ.25).

Σήμερα, η εξέγερση εκείνη των προγόνων μας, με τους ποταμούς του αίματος και τη γενική καταστροφή και ερήμωση του τόπου μας, περιμένει την εθνική ιστοριογραφία να της δώσει την ισότιμη θέση, που της αξίζει, και τους αρμοδίους να την εντάξουν στην ύλη των σχολικών βιβλίων, ισότιμα με τις θυσίες των άλλων τόπων, στο πρώτο κρίσιμο εξάμηνο του πρώτου έτους της Επανάστασης, για λόγους ιστορικής και εθνικής δικαιοσύνης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μέσα στην ογκώδη δεξαμενή των μεγάλων ιστορικών γεγονότων της χώρας μας, παρούσα είναι λοιπόν και η Χαλκιδική, με ένα σημαντικά αξιομνημόνευτο μερτικό, που γράφτηκε με αίμα πολύ από τους δικούς μας προγόνους, και που, δυστυχώς, δεν φαίνεται να έχει αξιολογηθεί, όσο θα έπρεπε.

Είναι μεγάλη η χαρά μας, που, σε εποχές με ατέλειωτες πληροφορίες και λιγοστές γνώσεις, διέθεσες το δικό σου πολύτιμο χρόνο, για να διαβάσεις αυτό το Τετράδιο. Σε παρακαλούμε, μη ξεχνάς πως ό,τι χάνεται από την ιστορία μας, χάνεται και από την πατρίδα μας.

Στη δική σου γενιά επενδύουμε την ελπίδα, προκειμένου η συμβολή της Χαλκιδικής μας στην Επανάσταση του 1821 να λάβει, στον εθνικό ιστορικό χάρτη, τη θέση που της αναλογεί, αντίστοιχη του αίματος και των θυσιών που πρόσφερε στον υπέρτατον εκείνον αγώνα της ανεξαρτησίας.

Το Δ.Σ.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΓΧΑΛΚΙΔΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ «Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ»

Ο Παγχαλκιδικός Σύλλογος ιδρύθηκε το 1903 στη Θεσσαλονίκη. Είναι ο αρχαιότερος Σύλλογος της πόλης. Αρχικός σκοπός του ήταν να βοηθήσει τον Μακεδονικό Αγώνα και, ταυτόχρονα, να συνενώσει τους Χαλκιδικιώτες, ώστε να τους προσφέρει στήριξη, προστασία, ηθική αρωγή και υλική ανακούφιση στις στερήσεις και στα ατυχήματα, τα δύσκολα εκείνα χρόνια. Από τότε αποτελεί ένα ζωντανό σωματείο, με χιλιάδες μέλη, που υπηρετεί την Ιστορία, την Παράδοση, τον Πολιτισμό της Χαλκιδικής, της Μακεδονίας και γενικά της Πατρίδας μας.

Σήμερα, 119 χρόνια μετά, ο Παγχαλκιδικός Σύλλογος συνεχίζει την έντονη παρουσία του στη Θεσσαλονίκη και στη Χαλκιδική. Έχει ιδιότητα γραφεία, διαθέτει βιβλιοθήκη, τμήματα γυναικών, νεολαίας, φιλαναγνωσίας, χορωδίας, εκδρομικό, χορευτικά. Οργανώνει εκθέσεις εικαστικών, παρουσιάσεις βιβλίων, φιλολογικά βραδινά, μουσικές βραδιές, φεστιβάλ χορωδιών και χορευτικών, εξορμήσεις σε φιλανθρωπικά ιδρύματα κ.ά. Επίσης, οργανώνει εθνικές εκδηλώσεις, με την ευκαιρία εορτασμού εθνικών επετείων, ημερίδες με θέματα υγείας αλλά και σύγχρονου προβληματισμού, στη Θεσσαλονίκη, σε κωμοπόλεις και σε χωριά της Χαλκιδικής. Γενικά, είναι ένας Σύλλογος με περισσή ζωντάνια και παρουσία, στην Θεσσαλονίκη και τη Χαλκιδική.

Στο πλαίσιο της πολύπλευρης δράσης του, εκδίδει –εδώ και 12 χρόνια– ανελλιπώς το έγκριτο τριμηνιαίο περιοδικό ΠΑΓΧΑΛΚΙΔΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ, για την προβολή και ανάδειξη της Ιστορίας, της Παράδοσης και του Πολιτισμού της Χαλκιδικής, της Θεσσαλονίκης και γενικά της Βόρειας Ελλάδας. Το Περιοδικό εκδίδεται σε 2.500 αντίτυπα και αποστέλλεται δωρεάν πέραν από τα μέλη του, σε συλλόγους, στους φορείς του Δημοσίου, στους Ο.Τ.Α., στα Σχολεία όλων των βαθμίδων της Χαλκιδικής, στις βιβλιοθήκες της χώρας κ.α. Το έτος 2021 αφιέρωσε εξ' ολοκλήρου δύο τεύχη του (τ.47 και 48) στην Επανάσταση της Χαλκιδικής του 1821, με ποικίλα άρθρα και φωτογραφικό υλικό.

Για τον εορτασμό των 200 χρόνων από την έναρξη της Επανάστασης του 1821, πέραν των διαφόρων εκδηλώσεων, που προγραμμάτισε και πραγματοποίησε, προκήρυξε –με άδεια του Υπουργείου Παιδείας– Παγχαλκιδικό Μαθητικό Διαγωνισμό, με θέμα: «Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ, ΤΟ 1821». Σκοπός του διαγωνισμού ήταν η εμπλοκή και η ενασχόληση των μαθητών και μαθητριών του Νομού Χαλκιδικής με την Ιστορία του τόπου μας και η εξοικείωσή τους με τη μεθοδολογία της ιστορικής έρευνας, την αξιολόγηση της ιστορικής πληροφόρησης, όπως επίσης και την αξιοποίηση της τοπικής συλλογικής μνήμης στην κατεύθυνση της ιστορικής γνώσης. Με τον διαγωνισμό, επίσης, έγινε περισσότερο γνωστή η Επανάσταση της Χαλκιδικής του 1821 και η συμβολή της στην έκβαση του απελευθερωτικού Αγώνα.

Μετά την ολοκλήρωση του Διαγωνισμού και την αξιολόγηση των εργασιών, ο Σύλλογος σε συνεργασία με τις Δ/σεις Εκπαίδευσης Νομού Χαλκιδικής και υπό την αιγία του Δήμου Πλυγύρου, σε ειδική λαμπρή τελετή που πραγματοποιήθηκε στο Δημοτικό Θέατρο Πολυγύρου, στις 23/3/2022, βράβευσε τους μαθητές και μαθήτριες, που έλαβαν μέρος στο Διαγωνισμό.

Πέρα από τον κοινωνικό, εθνικό, πολιτιστικό και μορφωτικό χαρακτήρα του, ο Παγχαλκιδικός Σύλλογος έχει προσφέρει δωρεάν στη Χαλκιδική, στη Θεσσαλονίκη, στην Ελλάδα γενικότερα, τρία μεγάλα έργα, τα οποία κατασκευάστηκαν, με δική του πρωτοβουλία και δαπάνη, κυρίως από συνδρομές και χορηγίες των μελών του.

1. Ανήγειρε (έτος 1997), με βοήθεια και του Υπουργείου Οικονομικών, στον χώρο της Μονής της Αγίας Αναστασίας, η οποία παραχώρησε το οικόπεδο, μεγαλοπρεπές μνημείο με τον ανδριάντα του ήρωα της Επανάστασης της Χαλκιδικής, Καπετάν Χάψα, και αναπαράσταση της μάχης των Βασιλικών, της 10ης Ιουνίου 1821 (δαπάνη 40.000.000 δρχ.). Ανέστησε έτσι την άγνωστη Ιστορία του τόπου μας και τη συμβολή της Χαλκιδικής στην Επανάσταση του 1821 (βλ. εσωτερική σελίδα εξωφύλλου). Δυστυχώς, το καλοκαίρι του 2019, το Μνημείο βεβηλώθηκε από αγνώστους, που έκλεψαν την ορειχάλκινη αναπαράσταση της μάχης. Ο Δήμος Πολυγύρου, στον οποίο παραχωρήθηκε το μνημείο από τον Παγχαλκιδικό Σύλλογο, φροντίζει ήδη για την αποκατάστασή του.

2. Έστησε (έτος 2006) την ορειχάλκινη προτομή του ίδιου ήρωα, του Καπετάν Χάψα, στην ανατολική είσοδο της Θεσσαλονίκης, στο τέρμα της οδού Βούλγαρη (δαπάνη 25.000 ευρώ). Η πλατεία, με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Θεσσαλονίκης, ονομάστηκε πλατεία ΚΑΠΕΤΑΝ ΧΑΨΑ. (βλ. σελ. 14)

3. Ανήγειρε (έτος 2010) τον ορειχάλκινο ανδριάντα του πανεπιστήμονα της αρχαιότητας ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ του Σταγειρίτη (βλ. εικόνα κάτω), ύψους 5,20 μ., στον αύλειο χώρο του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, γεγονός που χαιρετίστηκε με ιδιαίτερη ικανοποίηση από το σύνολο των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας, γιατί ήταν κάτι που έλειπε από το ΑΠΘ και, επιτέλους, αποκτήθηκε (δαπάνη 130.000 ευρώ).

Και η δραστηριότητα συνεχίζεται με έντονους ρυθμούς, παρά την πανδημία.

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Ο Ανδριάντας του Αριστοτέλη στο Α.Π.Θ.

Ο χάρτης με τις διαδοχικές επεκτάσεις του Ελληνικού κράτους έως σήμερα.

Σημείωση: Το τετράδιο-Λεύκωμα κυκλοφορεί στα Σχολεία του Νομού Χαλκιδικής με έγκριση του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Χαλκιδικής (αρ.πρωτ. φ.15/4932/29.6.2022) και Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Χαλκιδικής (αρ.πρωτ.6459/8.9.2022)

Ο Ιερός Ναός του Πρωτάτου στις Καρυές Αγίου Όρους,
όπου κηρύχθηκε επίσημα η έναρξη της Επανάστασης στη Χαλκιδική
τον Μάιο του 1821

1821 – 2021

200 χρόνια